

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA

CZWARTA SEKCJA

HAŁKA I INNI p. POLSCE

(Skarga nr 71891/01)

WYROK

STRASBURG

2 lipca 2002 r.

Wyrok ten stanie się ostateczny w okolicznościach wyznaczonych przez artykuł 44 § 2 Konwencji. Wyrok ten może podlegać korekcie wydawniczej.

W sprawie Hałka i Inni p. Polsce,

Europejski Trybunał Praw Człowieka (Czwarta Sekcja) zasiadając jako Izba składająca się z:

Sir Nicolasa BRATZA, *Prezesa,*

Pana M. PELLONPÄÄ,

Pana A. PASTOR RIDRUEJO,

Pana J. MAKARCZYKA,

Pani V. STRÁŽNICKÁ,

Pana R. MARUSTE,

Pana S. PAVLOVSKI, *sędziowie,*

oraz Pana M. O'BOYLE, *Kancierz Sekcji,*

obradując na posiedzeniu zamkniętym w dniu 11 czerwca 2002 r.,

wydaje następujący wyrok, który został w tym dniu przyjęty:

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się ze skargi (nr 71891/01) wniesionej przeciwko Polsce do Trybunału na podstawie artykułu 34 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności ("Konwencja") przez czterech polskich obywateli, Stefania Hałka ("pierwsza skarżąca") oraz jej trzy córki Małgorzata Rudecka ("druga skarżąca"), Anna Rusak ("trzecia skarżąca"), Wiesława Hałka-Bogdańska ("czwarta skarżąca") ("skarżący"), w dniu 15 marca 2000 r.

2. Rząd polski ("Rząd") reprezentowany był przez swojego pełnomocnika, Pana K. Drzewickiego, z Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Skarżącym wyjątkowo przyznano prawo bycia reprezentowanym przez czwartego skarżącego (Artykuł 36 § 4 Regulaminu Trybunału). Reprezentantowi skarżących przyznano prawo posługiwania się językiem polskim w postępowaniu przed Trybunałem (Artykuł 34 § 3 Regulaminu Trybunału).

3. Skarżący podnosili w szczególności, że ich prawo do „rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie” nie zostało poszanowane.

4. Skarga została przydzielona Czwartej Sekcji Trybunału. Na podstawie artykułu 27 § 1 Konwencji wewnątrz tej Sekcji ustanowiono Izbę, która miała rozpatrzyć sprawę (artykuł 26 § 1 Regulaminu Trybunału). W dniu 23 października 2001 r. Czwarta Sekcja postanowiła zakomunikować sprawę Rządowi. Na podstawie artykułu 29 § 3 Konwencji postanowiono rozpatrzyć meritum sprawy w tym samym czasie co jej dopuszczalność. Sprawie nadano również charakter priorytetowy na podstawie artykułu 41 Regulaminu Trybunału.

5. W dniu 1 listopada 2001 r. Trybunał zmienił skład swoich Sekcji (Artykuł 25 § 1 Regulaminu). Sprawa ta została przydzielona nowo utworzonej Czwartej Sekcji (Artykuł 52 § 1 Regulaminu).

FAKTY

I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY

6. Pierwsza skarżąca urodziła się w 1927 r., a druga skarżąca w 1950 r. Trzecia oraz czwarta skarżąca urodziły się w 1954 r. Pierwsza skarżąca mieszka w Józefowie, a jej córki mieszkają w Warszawie w Polsce.

7. Od 1939 do 1944 r., Jan Hałka, mąż pierwszej skarżącej był członkiem polskiego ruchu oporu podziemnej Armii Krajowej. W 1944 r. został on zatrzymany przez NKWD oraz tajną polską policję i uwięziony w obozie pracy na Syberii. Przetrzymany był w Borowicach (dawny ZSRR) od listopada 1944 r. do lutego 1946 r. Jan Hałka zmarł 17 listopada 1986 r.

8. W dniu 8 grudnia 1994 r. skarżący wnieśli pozew do Sądu Wojewódzkiego w Warszawie o odszkodowanie na podstawie artykułu 8 § 2(a) Ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego („Ustawa z 1991 r.”).

9. W 1996 r. pierwsza skarżąca osobiście udała się do sądu i poprosiła sędziego o wyznaczenie terminu rozprawy w możliwie najszybszym terminie. Stwierdziła ona, że jest osobą w podeszłym wieku i że sąd powinien tym samym nadać jej sprawie charakter priorytetowy.

10. W 1998 r. pierwsza skarżąca ponownie udała się osobiście do Sądu Wojewódzkiego w Warszawie i poprosiła sędziego o wyznaczenie daty rozprawy w możliwie najszybszym terminie.

11. W dniu 11 maja 2000 r. pierwsza skarżąca wysłała list do sądu z prośbą o wyznaczenie terminu rozprawy oraz z informacją o postępowaniu. Podtrzymywała ona, że jej wcześniejsze wnioski o przyspieszenie rozpatrywania sprawy nie odniosły żadnego skutku, a okres całkowitej bezczynności ze strony sądu przekroczył pięć lat.

12. W dniu 1 października 2000 r. skarżąca złożyła skargę do Ministra Sprawiedliwości w związku z brakiem postępu w jej sprawie.

13. W dniu 4 grudnia 2000 r. Sąd Wojewódzki w Warszawie przeprowadził rozprawę w sprawie skarżących. W tym samym dniu sąd wydał wyrok i zasądził na rzecz skarżącej oraz jej trzech córek odszkodowanie w wysokości 8.075 polskich złotych (PLN) dla każdej. Ponieważ żadna ze stron nie wniosła odwołania od powyższego wyroku w

ustawowym terminie siedmiu dni wyrok zapadły w pierwszej instancji stał się prawomocny w dniu 12 grudnia 2000 r.

14. W dniu 19 marca 2002 r. Sąd Okręgowy w Warszawie poinformował pierwszą oraz trzecią skarżącą, że mogą one odebrać zasądzone kwoty w Wydziale Finansowym Sądu Okręgowego w Warszawie w dniu 25 marca 2002 r. Uczyniły to one. Z informacji nadesłanych przez skarżące wynika, że druga oraz czwarta skarżąca jeszcze nie odebrały swojej części przyznanego odszkodowania.

II. WŁAŚCIWE PRAWO KRAJOWE ORAZ PRAKTYKA

15. Ustawa z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego wyznacza zasady dotyczące warunków, na podstawie których pewne politycznie motywowane orzeczenia wydane między 1 stycznia 1944 r. a 31 grudnia 1956 r. mogą zostać uznane za nieważne i ustala odpowiedzialność cywilną Państwa za te orzeczenia.

Na podstawie artykułu 8 § 1 Ustawy z 1991 r., ofiara represji jest uprawniona do odszkodowania od Skarbu Państwa za jej niesłuszne skazanie. Artykuł ten stwierdza:

“Osobie, wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia, przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, wynikłe z wydania takiego orzeczenia. W razie śmierci tej osoby, uprawnienie to przechodzi na małżonka, dzieci i rodziców.”

W dniu 21 maja 1993 r. Ustawa ta została zmieniona w tym względzie, że jej postanowienia stały się możliwe do zastosowania w stosunku do miały zastosowanie do osób, które były prześladowane lub skazane z powodów politycznych przez radzieckie władze stalinowskie. We właściwym czasie właściwa część Artykułu 8 § 2(a) stwierdzała w istotnej części:

“Uprawnienia określone w ust. 1 przysługują również osobom, mieszkającym obecnie bądź w chwili śmierci w Polsce, represjonowanym przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe, działające na obecnym terytorium Polski w okresie od dnia 1 lipca 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r. oraz na terytorium Polski w granicach ustalonych w Traktacie Ryskim, w okresie od dnia 1 stycznia 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r., za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego lub z powodu takiej działalności. Żądanie odszkodowania i zadośćuczynienia należy zgłosić w warszawskim sądzie wojewódzkim ...”

16. Później, w dniu 3 lutego 1995 r., Ustawa z 1991 r. została ponownie zmieniona, tym razem w tym względzie, że wszystkie sądy wojewódzkie mogły zajmować się pozwami wniesionymi przez te osoby. Druga zmiana weszła w życie 1 kwietnia 1995 r.

Ostatecznie Ustawa z 1991 r. została zmieniona w dniu 16 lipca 1998 r. Trzecia zmiana weszła w życie 14 sierpnia 1998 r.

PRAWO

I. DOMNIEMANE NARUSZENIE ARTYKUŁU 6 § 1 KONWENCJI

17. Skarżące zarzucały, że długość postępowania w ich sprawie była niezgodna z wymogiem „rozsądnego terminu” określonym w artykule 6 § 1 Konwencji. Artykuł ten we właściwej części stwierdza, że:

„Przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym..., każdy ma prawo do sprawiedliwego... rozpatrzenia jego sprawy... przez [a] ... sąd...”.

A. Zastosowanie artykułu 6 § 1

18. Zastosowanie artykułu 6 w stosunku do przedmiotowego postępowania nie było podważane przed Trybunałem. Trybunał nie widzi podstaw by uważać inaczej. Przedmiotowe postępowanie dotyczyło sporu co do prawa skarżących do odszkodowania za bezpodstawne aresztowanie zmarłego męża i ojca, stanowiącego „prawo o charakterze cywilnym” w rozumieniu artykułu 6 § 1 Konwencji (zobacz sprawę *Humen p. Polsce* [GC], nr 26614/95, 15 października 1999 r., § 57).

B. Okres podlegający rozpatrzeniu

19. Strony uzgodniły, że okres podlegający rozpatrzeniu rozpoczął się w dniu 8 grudnia 1994 r. kiedy to skarżące złożyły wniosek do Sądu Wojewódzkiego w Warszawie. Trybunał zauważa, że postępowanie co do meritum sprawy zakończyło się 4 grudnia 2000 r., kiedy to Sąd Okręgowy w Warszawie wydał wyrok. Jednakże roszczenie skarżących zostało zaspokojone, i to nie w pełni, w dniu 25 marca 2002 r., kiedy to pierwsza i trzecia skarżąca otrzymała swoją część odszkodowania (zobacz punkty 13-14 powyżej).

20. Trybunał przypomina, że dla celów artykułu 6 § 1 Konwencji zakończenie postępowania co do meritum roszczenia nie zawsze stanowi zakończenie „rozstrzygnięcia prawa o charakterze cywilnym” w ramach tego artykułu. Czynnikiem decydującym jest moment, w którym dochodzone przez skarżącego prawo faktycznie stanie się „skuteczne”, to znaczy, kiedy jego lub jej roszczenie sądowe zostanie ostatecznie

zaspokojone (zobacz między innymi wyrok w sprawie *Dewicka p. Polsce*, nr 38670/97, z dnia 4 kwietnia 2000 r., § 42).

21. Biorąc pod uwagę, że pierwsza oraz trzecia skarżąca została zaspokojona w dniu 25 marca 2002 r., okres podlegający rozpatrzeniu na gruncie artykułu 6 § 1 wyniósł 7 lat, 3 miesiące i 17 dni. Jak wynika z dokumentów będących w posiadaniu Trybunału, w odniesieniu do drugiej i czwartej skarżące, nie otrzymały one odszkodowania od Państwa i „rozstrzygnięcie [ich] praw o charakterze cywilnym” nie zostało jeszcze zakończone. W związku z powyższym w odniesieniu do tych dwóch skarżących właściwy okres przekracza obecnie 7 lat i 3 miesiące.

C. Dopuszczalność

22. Trybunał uznaje, że skarga nie jest oczywiście bezpodstawna w rozumieniu artykułu 35 § 3 Konwencji. W dalszej części zauważa, że skarga nie jest niedopuszczalna z żadnych innych podstaw. Skarga musi zostać zatem uznana za dopuszczalną.

D. Meritum

1. Twierdzenia skarżących

23. Skarżące twierdziły, że ich sprawa nie była skomplikowana. Sąd krajowy nie miał potrzeby uzyskiwania nowych dowodów w sprawie. Co więcej, w celu wydania końcowego orzeczenia sąd przeprowadził tylko jedną rozprawę.

24. W dalszej części skarżące twierdziły, że nadmierna długość postępowania spowodowała znaczny stres, w szczególności w świetle zaawansowanego wieku pierwszej skarżącej.

Odnosząc się do kwestii tego jakie były konsekwencje postępowania dla skarżących podkreśliły one, że w związku z sytuacją polityczną Polski przez dłuższy czas pozbawione były możliwości dochodzenia swoich roszczeń. Co więcej, charakter ich roszczenia oraz wynik postępowania miał dla nich wszystkich kluczowe znaczenie ponieważ dochodziły one zadośćuczynienia za zszargany honor i reputację rodziny. W ich przekonaniu, charakter roszczenia wymagał od sądu krajowego wykazania „szczególnej staranności” w prowadzeniu ich sprawy.

Skarżące dodały, że pomimo tego, że przyznano im odszkodowanie w dniu 4 grudnia 2000 r., to nie otrzymały one go do dnia 25 marca 2002 r. Co więcej, w tym dniu tylko dwie skarżące otrzymały odszkodowanie (zobacz punkt 14 powyżej).

25. Na zakończenie skarżące zaznaczyły, że władze powinny były przewidzieć, że sądy będą musiały rozpatrzyć wiele podobnych wniosków

wniesionych przez ofiary prześladowań. W ich opinii, fakt że Sąd Okręgowy w Warszawie został zalany tysiącami spraw o odszkodowanie był bezpośrednim wynikiem błędu ustawodawczego dokonanego przez władze. Co więcej, środki zaradcze podjęte przez władze były podjęte za późno i nie doprowadziły do poprawy wydajności sądu. Tym samym władze były w pełni odpowiedzialne za powolne prowadzenie postępowania w ich sprawie.

2. Twierdzenia rządu.

26. Rząd przyznał, że sprawa nie była szczególnie skomplikowana.

27. Rząd przyznał, że skarżące nie przyczyniły się do długości postępowania.

28. Z drugiej strony, rząd przekonywał, że roszczenia skarżących zostały już zaspokojone przed sądami krajowymi ponieważ Sąd Okręgowy w Warszawie przyznał każdej skarżącej odszkodowanie w wysokości 8.075 polskich złotych.

Co do postępowania właściwych władz krajowych, rząd uznał, że w przeciwieństwie do spraw dotyczących zatrudnienia, emerytur i rent inwalidzkich, sąd nie był zobowiązany prowadzić sprawy ze „szczególną starannością”.

29. W dalszej części rząd zaznaczył, że od 1991 r. łącznie 15.000 podobnych wniosków o rehabilitację lub o odszkodowanie zostało złożonych do Sądu Okręgowego w Warszawie. Konsekwencją tego stanu rzeczy było nadmierne obciążenie pracą tego sądu. Jednakże, jako że wszyscy wnioskodawcy byli osobami w podeszłym wieku, sąd postanowił przyznać pierwszeństwo wnioskom, które wpłynęły od ofiar, które nadal żyły. Rozpatrzenie wniosków złożonych przez spadkobierców tych osób zostało przełożone na późniejszy termin. Co więcej, rząd przekonywał, że władze zwiększyły liczbę etatów sądowych i administracyjnych w Sądzie Okręgowym w Warszawie w celu nadrobienia zaległości w rozpatrywaniu spraw o odszkodowanie.

30. Na zakończenie, rząd podkreślił, że środki podjęte przez polskie władze spowodowały znaczące zredukowanie zaległości. Powołał się on na właściwe dane statystyczne zgodnie z którymi w 1998 r. było 580 wniosków o odszkodowanie złożonych do Wydziału Karnego Sądu Okręgowego w Warszawie; w 1999 r. było ich 476; w 2000 r. było ich 273; i 256 w 2001 r. Rząd zaznaczył, że istniał wzrost w rozpatrzonych i zakończonych wnioskach, to znaczy 525 w 1998 r., 599 w 1999 r., 638 w 2000 r. oraz 912 w 2000 r.

31. Opierając swoją argumentację na wyroku w sprawie Trickovic p. Słowenii (wyrok z dnia 12 czerwca 2001 r., nr 39914/98), rząd utrzymywał, że chwilowe opóźnienia w pracy sądu nie pociągały za sobą odpowiedzialności polskich władz ponieważ przedsięwzięły one odpowiednie działania zaradcze z należytą szybkością.

32. Konkludując, rząd zaprosił Trybunał do uznania, że nie doszło do naruszenia artykułu 6 § 1 Konwencji.

3. Ocena Trybunału.

33. Trybunał przypomina, że rozsądna długość postępowania musi być oceniana w świetle okoliczności sprawy oraz w odniesieniu do kryteriów ustalonych przez orzecznictwo Trybunału, a w szczególności, czy sprawa miała skomplikowany charakter, sposób postępowania skarżących i właściwych władz krajowych i jakie były konsekwencje postępowania dla skarżących (zobacz między innymi wyrok w sprawie *Frydlender p. Francji* [GC], nr 30979/96, § 43, ETPC 2000-VII; oraz *Humen p. Polsce* cytowany powyżej, § 60).

34. Trybunał zauważa, że strony zgodziły się, że sprawa nie była szczególnie skomplikowana (zobacz punkty 23 i 26 powyżej). Trybunał nie widzi powodów by uznać inaczej.

35. W kwestii postępowania skarżących Trybunał zauważa, że rząd przyznał, że skarżące nie przyczyniły się w żaden sposób do długości postępowania (zobacz punkt 27 powyżej).

36. Co do postępowania władz, Trybunał zauważa, że od dnia 8 grudnia 1994 r. (kiedy rozpoczęto postępowanie) do dnia 4 grudnia 2000 r. (kiedy wydano końcowy wyrok), czyli przez okres sześciu lat nie podjęto żadnych działań w sprawie. Co więcej, roszczenie zostało tylko częściowo zaspokojone w dniu 25 marca 2002 r., to znaczy około 16 miesięcy po uprawomocnieniu się wyroku. Wydaje się, że roszczenia drugiej oraz czwartej skarżącej nadal nie zostały zaspokojone (zobacz punkty 13-14 powyżej).

37. Trybunał przyjmuje, że w świetle dużej ilości podobnych wniosków złożonych na gruncie ustawy z 1991, Sąd Okręgowy w Warszawie musiał się zająć zwiększoną ilością spraw.

Jednakże, wyjątkowe sytuacje i szczególnie ważne zagadnienia podlegały rozpatrzeniu we właściwym postępowaniu. Sprawa skarżących nie dotyczyła zwykłego roszczenia o odszkodowanie, ale roszczenia które nie mogło zostać zaspokojone pod rządami poprzedniego totalitarnego systemu. W związku z sytuacją polityczną Polski skarżące mogły złożyć pozew o odszkodowanie dopiero pięćdziesiąt lat po zaistniałych wydarzeniach (zobacz punkt 15 powyżej). Biorąc pod uwagę wiek pierwszej skarżącej oraz długi okres jaki oczekiwała na zaspokojenie roszczeń, siedmioletni okres postępowania musi zostać uznany za bardzo znaczny (zobacz *mutatis mutandis*, *Dewicka p. Polsce* cytowany powyżej, § 55).

Rząd twierdził, że władze podjęły szybkie działania zaradcze w celu zajęcia się zaległościami w Sądzie Okręgowym w Warszawie (zobacz punkty 29-30 powyżej).

Trybunał uznaje jednakże, że środki zastosowane przez władze w celu zaradzenia sytuacji nie spowodowały żadnego znaczącego przyspieszenia postępowania w sprawie skarżących.

Trybunał tym samym uznaje, że biorąc pod uwagę konsekwencje postępowania dla skarżących działania zaradcze na które powołuje się rząd nie mogą zwalniać władz od odpowiedzialności za całkowitą zwłokę postępowania (zobacz sprawę *Kurzac p. Polsce* nr 31382/96, z dnia 22 lutego 2001 r., §§ 34-35).

38. W konsekwencji, Trybunał konkluduje, że całkowity okres postępowania wynoszący ponad siedem lat nie może zostać uznany za spełniający warunek „rozsądnego terminu” zawarty w artykule 6 § 1 Konwencji.

39. Tym samym doszło do naruszenia artykułu 6 § 1 Konwencji.

II. ZASTOSOWANIE ARTYKUŁU 41 KONWENCJI

40. Artykuł 41 Konwencji stwierdza:

“Jeżeli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów, oraz jeśli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie”.

A. Szkoda

41. Skarżący nie domagali się żadnej konkretnej kwoty odnośnie szkody pieniężnej i niepieniężnej. Jednakże zwróciły się one do Trybunału o przyznanie im zadośćuczynienia w wysokości, która Trybunał uznałby za sprawiedliwą, biorąc pod uwagę szkodę jaką ponieśli w związku z długością postępowania w ich sprawie. W szczególności podkreśliły one, że istota sporu dotyczyła kwestii bardzo osobistych oraz fakt że nadmierna długość postępowania w znaczny sposób wpłynęła na stan zdrowia pierwszej skarżącej. były kwestie

42. Rząd nie ustosunkował się do tej kwestii.

43. Trybunał uznaje, że skarżące z pewnością ponieśli szkodę niepieniężną taką jak stres i frustracja wynikająca z przewlekłej długości postępowania, która nie może zostać wystarczająco zrekompensowana przez uznanie, że doszło do naruszenia Konwencji. Biorąc pod uwagę okoliczności sprawy oraz dokonując oceny na zasadzie sprawiedliwości Trybunał przyznaje skarżącym w ramach szkody niepieniężnej całkowitą kwotę 10.000 euro (“EUR”).

B. Koszty i wydatki

44. Skarżący nie domagali się zwrotu za koszty i wydatki w związku z postępowaniem przed Trybunałem.

C. Odsetki ustawowe

45. Biorąc pod uwagę, że Trybunał przyznaje zadośćuczynienie w euro, uznaje się za właściwe zastosować odsetki ustawowe w wysokości 7.25 %.

Z TYCH POWODÓW TRYBUNAŁ JEDNOGŁOŚNIE

1. *Uznaje* skargę za dopuszczalną;
2. *Uznaje*, że doszło do naruszenia artykułu 6 § 1 Konwencji;
3. *Uznaje*
 - (a) że pozwane Państwo ma zapłacić skarżącym, w przeciągu trzech miesięcy od dnia w którym wyrok stanie się ostateczny zgodnie z artykułem 44 § 2 Konwencji, EUR 10.000 (dziesięć tysięcy euro) w odniesieniu do krzywdy nie pieniężnej, która to kwota zostanie przeliczona na walutę krajową pozwanego Państwa po kursie obowiązującym w dniu uregulowania należności,
 - (b) zwykłe odsetki roczne w wysokości 7.25% będą płatne od dnia upływu wyżej wymienionych trzech miesięcy do dnia uregulowania należności;

Sporządzono w języku angielskim i obwieszczono pisemnie dnia 2 lipca 2002 r., zgodnie z artykułem 77 §§ 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Michael O'BOYLE
Kancierz

Nicolas BRATZA
Przewodniczący